

Notities over de habitat van de Noordse winterjuffer (*Sympecma paedisca*) in Boerjatië, zuidoost-Siberië, Rusland

R. Ketelaar, J.H. Bouwman & R.P.W.H. Felix

Inleiding

In 2007 namen de auteurs van dit artikel van 11 tot en met 23 juni deel aan een vogelstudiereis door Boerjatië. Boerjatië, één van de deelrepublieken van Rusland in Siberië, ligt aan de zuidoostkant van het Baikalsee en grenst aan Mongolië. De auteurs bezochten hier de uitgestrekte taiga, het Baikalsee, de Selengadelta en de steppen en troffen in beide laatstgenoemde gebieden enkele populaties van de Noordse winterjuffer (*Sympecma paedisca*) aan. Sommige habitats wijken duidelijk af van situaties in Nederland. Op zich geen verrassing, want de genoemde

plekken liggen op ongeveer 6.200 kilometer afstand van De Weerribben.

Selengadelta

De Selengadelta is het gebied waar de rivier de Selenga uitmondt in het Baikalsee. De delta is feitelijk een enorme puinwaaier van riviersediment dat in het Baikalsee (figuur 3-1) is afgezet (op luchtfoto's redelijk goed zichtbaar). Dit is een geomorfologisch fenomeen dat zich maar op weinig plaatsen op de wereld voordoet. Het gebied bestaat uit de hoofdstroom en zijstromen van de Selenga, uitgestrekte rietmoerassen, kre-

Foto: R. Ketelaar

Figuur 1

Rietvegetatie langs een deelstroom van de Selenga in de Selengadelta, Rusland.
Reed vegetation along a side stream of the river Selenga in the Selenga delta, Russia.

Figuur 2

Een mannetje van de Noordse winterjuffer *Sympecma paedisca* in de Selengadelta, Rusland.
Male Sympecma paedisca in the Selengadelta, Russia.

ken, wilgenstruweel en zeggenmoerassen. Alleen de zuidrand van het gebied is bezocht (~ 52°09'48.7"/ 106°21'29.3"). Langs één van de zijstromen kwamen lokaal kleine rietruigtes en zeggenvegetaties voor (figuur 1). Daar zaten, bij matig weer, over een afstand van ongeveer 200 meter ruim vijftig Noordse winterjuffers (figuur 2). Copula's en tandems werden, waarschijnlijk als gevolg van het koude weer, niet gezien. De winterjuffers hielden zich vooral op in de ijle rietvegetaties, vaak in de nabijheid van plasjes waarin afgestorven drijvende vegetatie aanwezig was. De vindplaats is goed te vergelijken met locaties in De Weerribben, zowel qua uiterlijk van habitat als omgeving. Begeleidende soorten waren *Coenagrion lanceolatum* (10 ex.), *C. glaciale* (6 ex.) en Donkere waterjuffer (*Coenagrion armatum*) (4 ex.). *Leucorhinia intermedia* was is het hele gebied bijzonder talrijk; deze waren waarschijnlijk afkomstig uit de zeggenmoerassen.

Beloozersk

In het zuiden van Boerjatië ligt een steppengebied, dat zich uitstrekt tot in Mongolië. In de laagste delen van dit steppengebied liggen, in de buurt van het plaatsje Beloozersk, de zogenaamde witte meren (Beloje Ozero): zoutmeren met een hoge saliniteit (figuur 3-2). De waterstand fluctueert, maar doorgaans zijn de meren waterhoudend en voor watervogels van grote regionale betekenis. Ze worden mede gevoed door kleine zoete stroompjes met kwelwater uit het omliggende steppengebied. Langs twee van deze stroompjes troffen we, elk bij een ander meer (figuur 3: ~ 50°36'46.5"/ 105°46'22.1" en ~ 50°38'36.4"/ 105°43'17.1") grote populaties van Noordse winterjuffers aan, met in totaal meer dan 250 exemplaren.

Een aantal dingen valt op aan deze vindplaats. Allereerst betreft het hier stromend water, een type waarvan Noordse winterjuffer in Europa nooit is vastgesteld. Aan weerszijden van het stroompje bevonden

Figuur 3

Kaart van de bezochte gebieden in Rusland.
 Map of the areas visited in Russia.

zich diverse kleine plasjes die in verbinding stonden met de hoofdstroom. Hier werden, net als vlak langs het hoofdstroompje, de eitjes afgezet (figuur 4). De vegetatie langs het stroompje en in de poeltjes bestond uit lage helofyten, voornamelijk Zeebies *Scirpus maritimus*). In het water waren ook smalbladige fonteinkruiden (*Potamogeton* sp.) aanwezig. Eiafzet is veelvuldig vastgesteld op dode drijvende stengels (figuur 5), maar ook in de levende, bredere stengels van de fonteinkruiden die in het water drijven. Vanwege de vrij lage vegetatie was het karakter van deze vindplaats erg open. De Noordse winterjuffers rustten diverse keren op de grond of gebruikten deze als uitvalsbasis, wellicht door het ontbreken van grote helofyten. Er waren slechts drie begeleidende soorten aanwezig: Watersnuffel (*Enallagma cyathigerum*) (250+), Maanwaterjuffer (*Coenagrion lunulatum*) (25 ex., incl. meerdere tandems) en Donkere waterjuffer (7 ex. en 1 tandem).

Dzhida rivier

De rivier Dzhida ligt in het uiterste zuiden van Boerjatië, slechts enkele kilometers verwijderd van de Mongoolse grens (figuur 3-3). Het is een vrij brede (20–40 m) grindrivier met vlechtende patronen en veel grindbanken (figuur 6). In sommige stromende nevengeulen met een vrij dichte helofytenvegetatie kwamen enkele exemplaren van de Noordse winterjuffer voor (~50°29'38.5" / 105°07'53.9"). Voortplanting is niet vastgesteld, maar gezien de vegetatiestructuur wel waarschijnlijk. In Europa is de Noordse winterjuffer niet bekend van het zomerbed van grindrivieren. De enige andere libellensoort hier was *Ophiogomphus obscures*, met waren hoge aantallen uitsluipende larven. Deze leven ongetwijfeld in de stroomdraad van de rivier en delen hun habitat niet met die van de Noordse winterjuffer.

Foto: J.H. Bouwman

Figuur 4

Een klein stroompje dat één van de zoutmeren voedt bij Beelozersk, Rusland.
A small stream feeding one of the saline lakes near Beelozersk, Russia.

Foto: R. Ketelaar

Figuur 5

Eiafzet van Noordse winterjuffer *Sympecma paedisca* langs één van de stroompjes bij Beelozersk, Rusland.
*Oviposition of *Sympecma paedisca* in one of the streams near Beelozersk, Russia.*

Figuur 6

Habitat van de Noordse winterjuffer *Sympecma paedisca* langs de rivier Dzhida. Achter de helofytenvegetatie zijn de grindbanken van de rivier zichtbaar.

Habitat of Sympecma paedisca in the riverine system of the Dzhida river, Russia. At the background the course gravel beds of the river are visible.

Robert Ketelaar

Wilslaan 27

6708 RW Wageningen

whydah@planet.nl

Jaap Bouwman

De Vlinderstichting

Postbus 506

6700 AM Wageningen

jaap.bouwman@vlinderstichting.nl

Rob Felix

Bureau Natuurbalans – Limes Divergens

Postbus 31070

6503 CB Nijmegen

felix@natuurbalans.nl

Summary

KETELAAR, R., J.H. BOUWMAN, R. FELIX, 2007. Notes on the habitat of *Sympecma paedisca* in Buryatia, Southeast Siberia, Russia. *Brachytron* 11(1): 91-96.

In June 2007 the authors visited the federal subject Buryatia of the Russian Federation for bird studies. On four localities populations of *Sympecma paedisca* were found. In this article a short description and photographs are published. Two localities are more or less comparable to the habitat in The Netherlands, with dense helophyte vegetations of *Phragmites australis*. The two other habitats are different from the European reference: a small sweet water brook floating in a saline lake in the steppe region and helophyte vegetation in the summerbed of a broad river.

Keywords

Sympecma paedisca, reproduction, habitat, Buryatia, Siberia, Russia.

Foto: R. Manger

Foto: R. Manger

Goede schutkleur tijdens eiafzet van de Noordse winterjuffer *Sympetma paedisca*.
*Well camouflaged oviposition of *Sympetma paedisca*.*

Dankwoord

Dit onderzoek en deze verslaglegging zijn tot stand gekomen dankzij de inzet en de hulp van vele personen en instanties. Zo was Staatsbosbeheer als eigenaar en beheerder van De Weerribben van meet af aan nauw betrokken bij het onderzoek. In het bijzonder willen wij Jeroen Bredenbeek bedanken voor zijn enthousiasme, inzet en begeleiding en voor het verlenen van de benodigde vergunningen. Daarnaast geldt tevens een woord van dank aan Jan Spijkerman, Rob Muilwijk en de mannen van werkschuur De Tille in Kalenberg. Ook Natuurmonumenten, It Fryske Gea, Het Drentse Landschap en Landschap Overijssel gaven door middel van hun medewerking op een bijzondere manier blijk van hun sympathie ten aanzien van dit onderzoek en deze boeiende libellensoort. De Vlinderstichting was behulpzaam bij het leveren van materialen en het produceren van de verspreidingskaarten. Vanuit deze organisatie waren Dick Groenendijk en Jaap Bouwman belangrijke spelers in het veld.

De nimmer aflatende ijver, het enthousiasme en doorzettingsvermogen van Ronald van Seijen en Anneke Hofstra verdienen een aparte en eervolle vermelding. Zonder hen waren veel waardevolle feiten nooit boven water gekomen. Ronald heeft bovendien een belangrijke bijdrage geleverd aan de totstandkoming van de bijgevoegde dvd. Tige tank foar jim wurk. Veel mensen buiten Nederland leverden informatie toe via e-mail, stuurden artikelen op of leverden foto's aan voor dit themanummer. We would like to thank Rafal Bernard, Roland Bönisch, Matti Hämäläinen, Fritz Hiemeyer, Holger Hunger, Reinhard Jödicke, Peter Knaus, Franz-Josef Schiel and Herbert Stadelmann for their kind cooperation! Wir danken auch Reinhard Jödicke für die kritische Durchsicht und Kommentierung des Manuskripts betreffs der äusserliche Merkmale, welche zu einer deutlichen Verbesserung der ursprünglichen Fassung fürthe.

Daarnaast bedanken we een grote schare aan personen die op één of andere wijze betrokken waren bij het veldwerk, het uitwerken van de gegevens, het aanleveren van ideeën, het commentariëren van teksten of het aanleveren

van beeldmateriaal. Het voert te ver om al deze mensen hier bij naam te noemen.

Deze uitgave kwam tot stand dankzij financiële bijdragen van de volgende fondsen en instellingen: de Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie, de Stichting Uyttenbogaart-Eliassenfonds, De Vlinderstichting, EIS-Nederland, Staatsbosbeheer, Vereniging Natuurmonumenten, Provincie Drenthe, Het Drentse Landschap en It Fryske Gea. Hartelijk dank voor uw steun!

Projectteam Paedisca

*Evert Ruiter, Karin Uilhoorn, Peter de Boer,
Robert Ketelaar en René Manger*

provincie Drenthe

Het Drentse Landschap

It Fryske Gea